

Крамаренко К.М.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічних дисциплін,
Національна академія Національної гвардії України

ІНВЕСТИЦІЙНА БЕЗПЕКА ТА ЇЇ МІСЦЕ У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Крамаренко К.М. Інвестиційна безпека та її місце у системі економічної безпеки держави. У статті розглянуто місце інвестиційної безпеки у системі економічної безпеки держави. Зазначено, що інвестиційну безпеку слід розглядати як стан і процес залучення та ефективного використання інвестиційних ресурсів. Підкреслено, що інвестиційна безпека тісно пов'язана з конкурентоспроможністю економіки. Розкрито необхідність активізації інвестиційного процесу шляхом покращення інвестиційного клімату. Окреслено основні принципи та напрями покращення інвестиційної політики держави.

Ключові слова: економічна безпека, інвестиційна безпека, конкурентоспроможність, загрози, інвестиційний клімат, інвестиційна політика.

Крамаренко Е.Н. Инвестиционная безопасность и её место в системе экономической безопасности государства. В статье рассмотрено место инвестиционной безопасности в системе экономической безопасности государства. Отмечено, что инвестиционную безопасность следует рассматривать как состояние и процесс привлечения и использования инвестиционных ресурсов. Подчеркнуто, что инвестиционная безопасность тесно связана с конкурентоспособностью экономики. Раскрыта необходимость активизации инвестиционного процесса путем улучшения инвестиционного климата. Определены основные принципы и направления улучшения инвестиционной политики государства.

Ключевые слова: экономическая безопасность, инвестиционная безопасность, конкурентоспособность, угрозы, инвестиционный климат, инвестиционная политика.

Kramarenko K.M. Investment security and its place in the system of economic security of the state. The article deals with the place of investment security in the system of economic security of the state. It is noted that investment security should be considered as a state and process of attraction and effective use of investment resources. It was emphasized that investment security is closely linked with the competitiveness of the economy. The necessity of activating the investment process by improving the investment climate is disclosed. The basic principles and directions of improvement of the investment policy of the state are outlined.

Key words: economic security, investment security, competitiveness, threats, investment climate, investment policy.

Постановка проблеми. Функціонування макро-економічних систем пов'язане з безліччю внутрішніх і зовнішніх чинників, які так чи інакше впливають на стан і тенденції економічного розвитку. У зв'язку з цим постає проблема забезпечення належного рівня економічної безпеки, що передбачає мінімізацію зовнішніх і внутрішніх загроз сталому економічному розвитку держави. Поряд з цим кожна держава є відкритою економічною системою з безліччю різного роду зв'язків зі світовим співтовариством. Досить жваво відбуваються процеси перерозподілу продуктів, ресурсів, і чільне місце у цій взаємодії належить інвестиційним процесам. Зрозуміло, що інвестиції є важливим чинником економічного розвитку, і кожна держава прагне створити найсприятливіший інвестиційний клімат як для вітчизняних, так і для іноземних інвесторів. Паралельно з цим актуальності набувають питання забезпечення належного рівня інвестиційної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання забезпечення належного рівня економічної безпеки України привертають до себе пильну увагу політичних діячів, учених, фахівців та широких верств населення. У науковій літературі економічну безпеку трактують як

стан економіки, спроможність (здатність) до сталого розвитку, комплекс заходів протидії загрозам [1–6]. Згідно з «Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України», затвердженими Наказом Міністерства економічного розвитку та торгівлі від 29.10.2013 р. № 1277, економічна безпека – це стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання [7].

Складниками економічної безпеки, згідно з «Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України», є: виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, продовольча, соціальна, фінансова безпека [7].

Статті [1, 3–6] присвячені аналізу методик оцінки економічної та інвестиційної безпеки та розрахунку й обґрунтуванню їх сучасного рівня. При цьому розглядають і загрози інвестиційній безпеці.

Незважаючи на значну кількість досліджень щодо економічної безпеки держави, подальшого вирішення

потребують проблеми інвестиційної безпеки як складника економічної безпеки відповідно до сучасних умов соціально-економічного розвитку.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення місця інвестиційної безпеки у системі економічної безпеки держави, а також дослідження напрямів забезпечення інвестиційної безпеки держави на належному рівні.

Виклад основного матеріалу. Вважаємо, що базовим складником економічної безпеки держави є інноваційно-інвестиційний, оскільки саме інвестиції та інновації забезпечують для країни необхідний «фундамент» економічного розвитку. Інвестиції та інновації є основою формування основного капіталу, його своєчасного відтворення на розширеній основі.

У «Методичних рекомендаціях...» зазначено, що інвестиційно-інноваційна безпека – це стан економічного середовища у державі, що стимулює вітчизняних та іноземних інвесторів вкладати кошти у розширення виробництва в країні, сприяє розвитку високотехнологічного виробництва, інтеграції науково-дослідної та виробничої сфери з метою зростання ефективності, поглиблення спеціалізації національної економіки на створенні продукції з високою часткою доданої вартості [7].

Інвестиційна безпека передбачає наявність можливостей оптимально задовольняти поточні потреби економіки в капітальних вкладеннях за обсягом і структурою з урахуванням ефективного використання і повернення коштів, які інвестуються, досягнення оптимального співвідношення між розмірами іноземних інвестицій у країну і вітчизняних за кордон, підтримання позитивного національного платіжного балансу [4]. Інвестиційну безпеку слід розглядати і як стан, оскільки вона характеризує досягнутий рівень використання інвестиційних ресурсів в економіці, і як процес такого використання.

Низький інвестиційний потенціал економіки з погляду можливостей формування інвестиційних ресурсів та їх ефективного використання негативно позначається на рівні інвестиційної безпеки України, що водночас не може не впливати на всі інші взаємопов'язані складники економічної безпеки.

Одним із критеріїв інвестиційної безпеки є конкурентоспроможність економіки як процесу реалізації економічної та інвестиційної безпеки у динаміці.

Одна із методик оцінювання рівня економічної та інвестиційної безпеки (конкурентоспроможності за цим підходом) – це рейтинг міжнародної конкурентоспроможності, показники якого дають комплексну оцінку всіх складників економічної безпеки держав. Кожного року Світовий економічний форум (СЕФ) ранжує країни за індексом глобальної конкурентоспроможності, який оцінюється на основі певних параметрів, таких як якість інституцій, інфраструктура, макроекономічна стабільність, охорона здоров'я і початкова освіта, вища освіта і професійна підготовка, ефективність ринку товарів і послуг, ефективність ринку праці, розвиненість фінансового ринку, технологічний рівень, розмір ринку, відповідність бізнесу сучасним вимогам, інноваційний потенціал. Так, за опублікованим Всесвітнім економічним форумом Індексом глобальної конкурентоспроможності 2017–2018 (*The Global Competitiveness Index*), Україна посіла 81 місце

серед 137 країн світу. Вже традиційно рейтинг очолила Швейцарія. До десятки найконкурентоспроможніших увійшли США, Сінгапур, Нідерланди, Німеччина, Гонконг, Швеція, Великобританія, Японія та Фінляндія [8].

Індекс глобальної конкурентоспроможності складається з понад 100 змінних, що згруповані у 12 контрольних показників («Інституції», «Інфраструктура», «Макроекономічне середовище», «Охорона здоров'я та початкова освіта», «Вища освіта і професійна підготовка», «Ефективність ринку товарів», «Ефективність ринку праці», «Розвиток фінансового ринку», «Технологічна готовність», «Розмір ринку», «Відповідність бізнесу сучасним вимогам» та «Інноваційний потенціал») за трьома основними групами субіндексів: «Основні вимоги», «Підсилювачі продуктивності» та «Інновації та фактори вдосконалення». Україна погіршила свої позиції у 7 з 12 основних показників. Найбільше втрачено (мінус 17 пунктів) за складником «Ефективність ринку праці», по 9 пунктів втрачено за показниками, що характеризують розвиток фінансового ринку країни та охорону здоров'я і початкову освіту. За деякими позиціями країна «очолює» списки з кінця, зокрема, за міцністю банків, за регулюванням фондових бірж отримано передостаннє місце; за інфляційними змінами – 136, за якістю доріг – 134 [8].

Негативними факторами для ведення бізнесу у нашій країні визначено (в порядку зменшення): політичну нестабільність, інфляцію, неефективну державну бюрократію, ускладнений доступ до фінансів, часту зміну урядів, високі податкові ставки, складність податкового законодавства, регулювання валютного ринку, невідповідну якість інфраструктури, обмежувальне регулювання ринку праці, недостатню здатність до інновацій, злочинність та крадіжки, погану етику робочої сили, низьку якість охорони здоров'я та недостатню освіченість працівників [8].

Належний рівень інвестиційної безпеки можливий лише в умовах сприятливого інвестиційного клімату, який формують інвестиційний потенціал та інвестиційні ризики. Виходячи з цього, держава повинна сприяти мінімізації негативних екзогенних факторів шляхом реалізації ефективної інвестиційної політики, яка передбачає регулювання інвестиційного, податкового законодавства, що забезпечить покращення інвестиційного клімату. Як на макро-, так і на мікрорівні слід здійснювати всі можливі заходи щодо підвищення прибутковості підприємств шляхом нарощування і підвищення ефективності використання економічного потенціалу, що сприятиме нарощуванню внутрішніх інвестиційних ресурсів та розширенню інвестиційних можливостей. Формування і використання інвестиційного потенціалу повинно використовуватись у тісному взаємозв'язку з інноваційним потенціалом, що є запорукою інноваційно-інвестиційного розвитку держави [9].

Внутрішній та іноземний інвестори відповідно до чинного законодавства України рівноправні. На інвестиційний ресурс попит ринку в Україні безмежний. Іноземні інвестиції неможливі без інвестицій внутрішніх, і жоден інвестор не прийде до країни, в якій капітал власних громадян працює в «тіньовому» обігу чи зберігається поза національною банківською системою. Внутрішній інвестор має бути домінуючим, а заощадження громадян повинні стати головним інвестиційним ресурсом [2].

Теорії економічного зростання та світовий практичний досвід свідчать про те, що основним рушієм стабільного економічного зростання країни є інвестиції в основний капітал (валове нагромадження основного капіталу), щорічний рівень яких повинен складати 19–25% до ВВП [3]. Слід зауважити, що цей показник становив у 2017 році лише 16% [10].

За даними Держстату, у 2017 році в економіку України іноземними інвесторами з 76 країн світу вкладено 1630,4 млн. дол. США прямих інвестицій (акціонерного капіталу). Обсяг залучених із початку інвестування прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в економіку України станом на 31.12.2017 року становив 39144,0 млн. дол. США. Інвестиції спрямовуються у вже розвинені сфери економічної діяльності. Станом на 31.12.2017 найвагомійші обсяги надходжень прямих інвестицій були спрямовані до установ та організацій, що здійснюють фінансову та страхову діяльність – 26,1% – та підприємств промисловості – 27,3%. Провідними сферами економічної діяльності за обсягами освоєння капітальних інвестицій у 2017 році залишаються: промисловість – 33,1%, будівництво – 12,3%, сільське, лісове та рибне господарство – 14,0%. Головним джерелом фінансування капітальних інвестицій, як і раніше, залишаються власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких у 2017 році освоєно 69,9% капіталовкладень. Частка коштів іноземних інвесторів становила 1,4% усіх капіталовкладень. Слід зауважити, що починаючи з 2010 року цей показник є найменшим. Найбільшою частка коштів іноземних інвесторів була у 2015 р. (3,0%). У рейтингу Doing Business 2018 Україна піднялася на +4 пункти і посіла 76 позицію зі 190 країн світу. Найбільший прогрес Україна продемонструвала у таких складниках рейтингу: +105 пунктів (зі 140-го на 35-те місце) за компонентом «одержання дозволів на будівництво» – завдяки зменшенню пайової участі в Києві з 10 до 2% та зниженню вартості послуг із технагляду; +41 пункт за «сплатою податків» за зменшення та уніфікацію ставки ЄСВ [10; 11].

Сучасні умови економічного розвитку вимагають активної політики стимулювання інвестицій. Для цього Україні необхіден, по-перше, якісний контроль за видатками і доходами бюджету, по-друге, розв'язання проблеми боргового тягаря. Поточні тенденції в інвестиційній політиці загалом усе ж таки характеризуються подальшою лібералізацією і спрощенням процедур здійснення іноземних інвестицій. Водночас активізувалися і зусилля з регулювання інвестицій для досягнення цілей державної політики (захист навколишнього середовища, боротьба з бідністю, питання національної безпеки тощо) [11].

Проте сьогодні в Україні з класичного набору складників державного регулювання в цій сфері (адміністрування, прогнозування, планування, фінансування, бюджетування, оподаткування, кредитування, націоналізації, фінансового і податкового обліку і контролю) ефективно використовуються далеко не всі. Так, практично відсутнє обґрунтоване прогнозування і планування, дієві адміністрування і контроль інвестиційної діяльності в усіх її проявах, що негативно позначається на рівні інвестиційної безпеки України [5].

Незважаючи на наявність великого внутрішнього ринку, значного ресурсного та кадрового потенціалу, Україна поки що залишається малопривабливою для інвесторів через вищезазначені проблеми.

Враховуючи євроінтеграційний вектор, державна інвестиційна політика України має включати базові аспекти основних цілей та завдань інвестиційної політики нового покоління, що враховує останні тенденції та потреби світової економіки. Інвестиційна політика нового покоління ґрунтується на кількох принципах:

- спрямування інвестиційних потоків до ключових галузей національної економіки з метою підвищення її конкурентоспроможності;
- інтеграція до стратегій розвитку окремих галузей та економіки країни загалом;
- максимізація позитивних та мінімізація негативних ефектів від інвестування.
- відповідальність суб'єктів за наслідки інвестиційної діяльності;
- посилений інституціональний вплив на реалізацію інвестиційної політики.

Отже, стає економічне зростання та підвищення конкурентоспроможності держави неможливе без активізації інноваційно-інвестиційної діяльності та заходів щодо створення сприятливого середовища для інвестицій, полегшення доступу до новітніх технологій, наближення законодавства до стандартів та норм ЄС [3].

При цьому лібералізація доступу іноземних інвесторів до національного ринкового середовища повинна супроводжуватися заходами інвестиційного протекціонізму стосовно стратегічно важливих галузей, що забезпечують економічну безпеку держави. Розбудова інноваційно-інвестиційної моделі економіки на ринкових засадах є об'єктивною необхідністю, альтернативою якій є занепад національної економіки та подальше погіршення життєвого рівня населення [6].

Принциповим є розширення міжнародного співробітництва України для підвищення рівня інноваційності на основі випереджального залучення іноземного технологічного та інноваційного капіталу. Прогрес у відчутному збільшенні ВВП можливий лише на новій технологічній основі, розвантаженні ключових дисбалансів та досягненні підвищення рівня доходів населення, що є запорукою зростання обсягів внутрішніх інвестиційних ресурсів держави.

Усі ці заходи повинні сприяти мінімізації загроз інвестиційній та економічній безпеці України та покращенню її позицій у міжнародних рейтингах. Це забезпечить сталий економічний розвиток та покращення рівня життя населення.

Висновки. Отже, економічна безпека держави характеризує стан економічної системи держави. Її основою є інвестиційно-інноваційна безпека, яка характеризує стан і ефективність інвестиційного процесу, а також потенційні можливості та загрози щодо його подальшого розвитку. Індикаторами такого стану є конкурентоспроможність держави, обсяги валового нагромадження, обсяги та структура прямих іноземних інвестицій тощо. Сучасний рівень цих індикаторів свідчить про неналежний рівень економічної безпеки держави. Для покращення ситуації слід вжити низки заходів щодо покращення інвестиційного клімату. Це потребує розроблення і реалізації інвестиційної політики нового покоління, яка сприяла б активізації інвестиційної діяльності у реальному секторі економіки. Покращення рівня інвестиційно-інноваційної безпеки є передумовою сталого економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Недашківський М.М., Подгорна К.Ю. Інвестиційна безпека в сучасних умовах. Збірник наукових праць Національного університету податкової служби України. 2012. № 1. С. 274–280.
2. Гриньова В.М., Коюда В.О., Лелейко Т.І., Коюда О.П. Інвестування: підручник. Київ: Знання, 2008. 452 с.
3. Затонацька Т.Г. Інвестиційна безпека України в період євроінтеграційних процесів. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2014. Вип. 8. С. 3–7.
4. Любімов В.І. Поняття та критерії інвестиційної безпеки. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2010. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2010_5_5. (дата звернення: 01.06.2018).
5. Мороз М.О. Стан формування системи забезпечення інвестиційної безпеки України. Вісник університету банківської справи. 2017. № 1 (28). С. 30 – 37. URL: <http://visnuk.ubsnbu.edu.ua/article/viewFile/114499/109174> (дата звернення: 03.06.2018).
6. Новікова К.І. Інноваційно-інвестиційна безпека: сучасні виклики та загрози. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. 2016. Вип. 16 (2). С. 26–30. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_16\(2\)_7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_16(2)_7). (дата звернення: 01.06.2018).
7. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Міністерства економічного розвитку та торгівлі України. № 1277 / Міністерство економічного розвитку та торгівлі України. URL: http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=38738 (дата звернення: 01.06.2018).
8. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2017 - 2018 URL: <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2> (дата звернення: 01.06.2018).
9. Крамаренко К.М. Сучасні підходи до формування і використання інвестиційного потенціалу країни. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. 2017. Вип. 27 (1). С. 59 – 61.
10. Офіційна інтернет-сторінка Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 01.06.2018).
11. Стан інвестиційної діяльності в Україні / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Стан%20інвестиційної%20діяльності%20в%20Україні> (дата звернення: 03.06.2018).
12. Крамаренко К.М. Теоретичні основи державного регулювання інвестиційної діяльності. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. 2014. Вип. 5(1). С. 197–201.